

УДК 340.134

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.2>

КОДИФІКАЦІЯ – ВИД СИСТЕМАТИЗОВАНОЇ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Колодій Анатолій Миколайович,

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

Лапко Анатолій Григорович,

кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник
відділу дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

Хальота Андрій Іванович,

кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. провідного наукового співробітника
відділу дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

Стаття присвячена дослідженню кодифікації як важливого виду систематизації правотворчої діяльності в Україні. Автори наголошують на актуальності цього питання у зв'язку з конституційним правом громадян знати свої права та обов'язки, європейським курсом держави, прийняттям Закону України «Про правотворчу діяльність» та необхідністю оновлення застарілих кодифікаційних актів.

У статті розкривається сутність систематизації нормативно-правових актів як діяльності з їх упорядкування та удосконалення, зведення у внутрішньо злагоджену систему. Розглядаються три основні види систематизації: інкорпорація, консолідація та кодифікація, кожному з яких дається визначення та характеризуються основні ознаки. Основна увага приділяється кодифікації, яка визначається як спосіб систематизації, що забезпечує системну нормативну регламентацію певної сфери суспільних відносин шляхом видання єдиного, юридично і логічно довершеного акту. Підкреслюється офіційний характер кодифікації та її поділ на загальну, галузеву та спеціальну (інституційну).

Автори детально аналізують ознаки кодифікаційної діяльності, серед яких створення нового акта зі змінами, об'єднання положень з різних актів, всебічне врегулювання суспільних відносин, розрахунок на тривалий період дії та найвищий рівень досконалості систематизації. Обґрунтовується необхідність кодифікації для удосконалення нормативної сторони правової системи, забезпечення ефективної реалізації та охорони права. Окремо розглядаються етапи кодифікаційної діяльності, починаючи від відбору актів і закінчуючи їх логічним розміщенням. Наголошується на важливості правильного попереднього відбору актів та проведення їх інвентаризації. Значну частину статті присвячено характеристиці кодифікаційних актів, зокрема кодексів, основ законодавства, статутів, положень та інструкцій, з наведенням конкретних прикладів. Розкриваються особливості предмету та методу регулювання, змісту та структури кодифікаційних актів.

У висновку автори підкреслюють, що кодифікація є головним шляхом розвитку права у високорозвинених правових системах, сприяючи підвищенню його рівня, культури та ефективності.

Ключові слова: правотворча діяльність, систематизація, законодавство, кодифікація, інкорпорація, консолідація, кодифікаційні акти.

Kolodiy Anatoliy, Lapko Anatoliy, Khalota Andrii. Codification – a type of systematized law-making activity

The article is devoted to the study of codification as an important type of systematization of law-making activity in Ukraine. The authors emphasize the relevance of this issue in connection with the constitutional right of citizens to know their rights and obligations, the European course of the state, the adoption of the Law of Ukraine "On Law-making Activity" and the need to update outdated codification acts.

The article reveals the essence of the systematization of regulatory legal acts as an activity to organize and improve them, to bring them into an internally coherent system. Three main types of systematization are considered: incorporation, consolidation and codification, each of which is defined and the main features are characterized. The main attention is paid to codification, which is defined as a method of systematization that provides systematic regulatory regulation of a certain sphere of social relations by issuing a single, legally and logically complete act. The official nature of codification and its division into general, sectoral and special (institutional) are emphasized.

The authors analyze in detail the features of codification activity, including the creation of a new act with amendments, the unification of provisions from different acts, the comprehensive regulation of social relations, the calculation for a long period of validity and the highest level of perfection of systematization. The need for codification is justified to improve the normative side of the legal system, to ensure the effective implementation and protection of law.

The stages of codification activity are considered separately, starting from the selection of acts and ending with their logical placement. The importance of the correct preliminary selection of acts and their inventory is emphasized. A significant part of the article is devoted to the characteristics of codification acts, in particular codes, foundations of legislation, statutes, regulations and instructions, with specific examples. The features of the subject and method of regulation, content and structure of codification acts are revealed.

In conclusion, the authors emphasize that codification is the main way to develop law in highly developed legal systems, contributing to increasing its level, culture, and efficiency.

Key words: law-making activity, systematization, legislation, codification, incorporation, consolidation, codification acts.

Постановка проблеми. Необхідність глибокого аналізу питань, пов'язаних з систематизацією нормативно-правових актів України, зумовлена конституційним правом кожного знати свої права і обов'язки, що гарантується статтею 57 Конституції України, підтвердженням, у Конституції України, європейської ідентичності Українського народу і незворотністю європейського та євроатлантичного курсу України [1], прийняттям Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX [2], актуальністю зміни чи скасування застарілих кодифікаційних актів, так «Кодекс законів про працю України» набув чинності 1 червня 1972 року, затверджений Законом Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про затвердження Кодексу законів про працю Української РСР» від 10 грудня 1971 року № 322-VIII [3], «Кодекс України про адміністративні правопорушення», введений в дію 1 червня 1985 року, Постановою Верховної Ради Української РСР «Про введення в дію Кодексу Української

РСР про адміністративні правопорушення» від 7 грудня 1984 року № 8074-X [4]. Беззаперечно, що можна зазначати й інші детермінанти необхідності систематизації нормативно-правових актів України, які мають місце одночасно з сучасним еволюційним формуванням громадянського суспільства і правової держави в Україні. Саме зазначене дозволяє стверджувати про особливе значення досліджень у сфері систематизації та особливо, у її межах, кодифікації нормативно-правових актів України. Отже, сучасний розвиток громадянського суспільства та правової держави в Україні лише підсилює важливість досліджень у сфері систематизації, особливо кодифікації нормативно-правових актів, що і визначає особливу значущість обраної для аналізу теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кодифікації законодавства досліджували провідні науковців у галузі теорії права та галузевих юридичних наук. Серед них: Ю. П. Битяк, О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко, В. М. Сирих,

Ю. С. Шемшученко, О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, М. В. Цвік, В. Ф. Погорілко, В. І. Прокопенко тощо. Слід зазначити, що інтерес до питань кодифікації законодавства є постійним і знаходить відображення у численних наукових публікаціях, монографіях, статтях та дисертаційних дослідженнях. Кожен етап розвитку держави та права зумовлює нові аспекти для наукового осмислення процесів систематизації та кодифікації.

Метою статті є комплексний аналіз кодифікації як одного з ключових видів систематизованої правотворчої діяльності в Україні. У межах цієї мети передбачається вирішити такі завдання:

- розкрити сутність та значення кодифікації в контексті забезпечення системності, узгодженості та ефективності нормативно-правових актів;
- визначити місце кодифікації серед інших форм систематизації законодавства (інкорпорації та консолідації), виявивши її особливості та переваги;
- охарактеризувати основні ознаки кодифікаційної діяльності та її відмінності від інших видів правотворчості;
- обґрунтувати необхідність проведення кодифікації для удосконалення правової системи, забезпечення реалізації та охорони прав громадян;
- розглянути основні етапи кодифікаційного процесу, починаючи від підготовки актів і закінчуючи їх прийняттям та логічним розміщенням;
- надати характеристику основним видам кодифікаційних актів, таким як кодекси, основи законодавства, статuti, положення та інструкції, розкривши їх сутність та особливості.

Виклад основного матеріалу. Необхідність систематизації та кодифікації нормативно-правових актів полягає в ефективному здійсненні правотворчої діяльності, зокрема, виявленні причин протиріч, невідповідностей у нормативному регулюванні та їх усуненні, а також застосуванні й реалізації нормативно-правових актів. Систематизація нормативно-правових актів України спрямована і на удосконалення регулятивного та охоронного впливу права на правосвідомість його суб'єктів.

Саме тому, сучасна юридична наука наголошує на тому, що розбіжності у часі

і суб'єктах правотворчої діяльності, наявність значної кількості нормативно-правових актів і умов, в яких вони приймалися, зумовлюють необхідність їх упорядкування, погодження, усунення протиріч, тобто систематизації. Систематизація нормативно-правових актів – це діяльність щодо впорядкування і удосконалення нормативно-правових актів, зведення їх у певну внутрішньо злагоджену систему. На підтвердження зазначеного «СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА (франц. *systematisation* – система, єдине ціле) – впорядкування законодавства, приведення його до внутрішньо узгодженої системи. Є передумовою ефективності чинного законодавства, усунення суперечностей, прогалин і застарілих норм у праві. Робить законодавство більш зручним і доступним для користування, сприяє зміцненню законності в регулюванні суспільних відносин» [5, с. 489].

Мета систематизації – впорядкування і удосконалення нормативно-правових актів та їх конкретних правових приписів, приведення їх у певний порядок. Предмет систематизації – нормативно-правові акти. Зміст систематизації – обробка і логічне розміщення нормативно-правових актів (їх правових приписів) у відповідності до певної системи.

Існує три основних різновиди систематизації нормативно-правових актів: інкорпорація, консолідація та кодифікація. Інколи до них додають облік нормативно-правових актів як форму їх систематизації.

«ІНКОРПОРАЦІЯ (пізньюлат. *incorporation* – включення до складу) – об'єднання нормативно-правових актів у збірники чи зібрання, розташування їх у певному порядку без зміни змісту. Результатом інкорпорації є зовнішнє опрацювання чинного законодавства. Найхарактерніші ознаки інкорпорації: 1) при опрацюванні нормативно-правові акти об'єднуються у алфавітному, хронологічному, предметному порядку, що робить можливим їх зовнішню упорядкованість; 2) зміст нормативно-правових актів, що включаються до інкорпоративних збірників чи зібрань законодавства, не змінюється; 3) інкорпорацію здійснює систематизуючий орган (наприклад, Міністерство юстиції України), не уповноважений змінювати, скасовувати чи встановлювати правові

норми. Він може лише показати у збірнику зміни чи доповнення, які зробив правотворчий орган. Інкорпорація буває офіційною і неофіційною» [6, с. 690–691].

«КОНСОЛІДАЦІЯ – (пізньолат. *consolidatio*, від лат. *con...* – префікс, що означає об'єднання, спільність, сумісність, і *solidatio* – укріплення, зміцнення) – 1) один із способів систематизації законодавства, в процесі якого декілька актів об'єднуються в одному документі. Новий акт повністю замінює об'єднані, оскільки заново приймається компетентним правотворчим органом. Особливістю консолідації є те, що зміст правового регулювання суспільних відносин не змінюється. Всі нормативні положення раніше прийнятих актів об'єднуються в новому без змін. Як правило здійснюється їх редакційна правка: усуваються суперечності, повтори тощо» [7, с. 268–269]. У юридичній науці стосовно консолідації влучно стверджується, що «Це така форма систематизації, у процесі якої десятки, а інколи і сотні нормативних актів з одного і того ж питання об'єднуються в один укрупнений акт. Такий акт затверджується правотворчим органом в якості нового, самостійного джерела права, а старі розрізнені акти визнаються такими, що втратили силу» [8, с. 410].

«КОДИФІКАЦІЯ (пізньолат. *codificatio*, від лат. *codex*, первісно – стовбур, пень; навощена дощечка для письма, книга і ... *ficatio*, від *fakio* – роблю) – спосіб упорядкування законодавства, забезпечення його системності та узгодженості; одна з форм систематизації законодавства, в процесі якої до процесу створюваного акта включаються чинні норми і нові норми, які вносять зміни в регулювання певної сфери суспільних відносин» [7, с. 139–140].

Отже, кодифікація – це спосіб систематизації, за якого забезпечується системна нормативна регламентація даного виду суспільних відносин шляхом видання єдиного, юридично і логічно довершеного, внутрішньо погодженого нормативного акту, що відображає зміст і юридичну специфіку структурно відокремленої ланки системи права. Тобто, здійснюється така обробка нормативно-правових актів, що певною мірою змінює їх структуру (погоджує, усуває протиріччя, об'єднує і т. д.). Результатом кодифікації є новий

нормативно-правовий акт (кодекс, основи законодавства, статут, положення, інструкція тощо).

Кодифікація має тільки офіційний характер і поділяється на:

1) загальну, в результаті чого утворюється кодифікаційний нормативний акт з основних галузей права (основи законодавства);

2) галузеву, що охоплює нормативно-правові акти певної галузі законодавства (кодекси);

3) спеціальну (інституційну), що відповідно поширюється на певний правовий інститут або ж декілька інститутів. Зокрема, («Положення про атестацію педагогічних працівників», затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про атестацію педагогічних працівників» від 09 вересня 2022 року № 805 (у редакції Наказу Міністерства освіти і науки України від 10 вересня 2024 року № 1277, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 21 грудня 2022 року за № 1649/38985) [9], «Інструкція з організації примусового виконання рішень», затверджена Наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень» від 02 квітня 2012 року № 512/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 29 вересня 2016 року № 2832/5), зареєстрована в Міністерстві юстиції України 2 квітня 2012 року за № 489/20802 [10].

Тобто, кодифікація не обмежується лише зовнішньою обробкою наявного нормативного матеріалу, розміщенням його в певному порядку, а переглядаються заново всі існуючі у відповідних галузях права норми, скасовуються застарілі, відпрацьовуються нові, заповнюються прогалини, усуваються розбіжності між окремими нормами. Головна особливість кодифікації (саме як способу систематизації) проглядається у тому, що при ній упорядкування нормативного матеріалу здійснюється у рамках особливого, найбільш високого виду правотворчості – системної правотворчості.

Кодифікація вимагає, щоб в проектного нормативно-правового акту, який має прийматися, включались тільки ті норми, що зберегли свою дію і виправдовують

себе, а також щоб вводились нові норми, вносились зміни і доповнення, усувались прогалини у правовій регуляції. Кодифікаційний проєкт нормативно-правового акту подається до компетентного органу у звичайному порядку, але одночасно з цим мають подаватися пропозиції спрямовані на відміну акту (актів), або їх частини (частин), що фактично втратили силу у зв'язку з прийняттям нового нормативно-правового акту, а також якщо вони містять положення, що увійшли до нового нормативно-правового акту. Прийняття, внесення змін і доповнень, відміна основних кодифікаційних актів здійснюється здебільшого шляхом видання законів.

Слід завжди пам'ятати, що кодифікація є формою правотворчості, адже її основне призначення вбачається у забезпеченні найбільш повного правового регулювання певної сфери суспільних відносин шляхом видання логічно довершених нормативних актів комплексно-узагальнюючого характеру. Більше того, кодифікація свідчить про високий рівень правотворчості, а наявність великої кількості кодифікаційних актів – про досконалість системи нормативно-правових актів і законодавства у країні.

Отже, кодифікаційна діяльність характеризується такими головними ознаками:

1. Створюється новий акт, що вносить ті чи інші, але істотні зміни в регулювання суспільних відносин, на основі створення, переробки, доопрацювання діючого законодавства.

2. Створений акт є найбільш доцільним, оскільки об'єднує певні положення з різних актів, що стосуються одного питання.

3. Кодифікаційний акт, здебільшого, всебічно вирішує усі аспекти правового регулювання певної сфери суспільних відносин і має великий об'єм і складну структуру.

4. Кодифікаційні акти врегульовують стабільні суспільні відносини, що розраховані на тривалий період дії.

5. Кодифікація є найбільш досконалою формою систематизації. При її застосуванні одночасно відбувається удосконалення правового регулювання і створення зведеного компактного акту.

Кодифікація необхідна для:

- 1) подальшого удосконалення нормативної сторони правової системи, адже кодифікаційна обробка діючих

нормативно-правових актів по певній системі і створення таким чином внутрішньо узгодженого нормативно-правового акту дозволяє помітити і усунути суперечності між окремими актами, ліквідувати прогалини та усунути колізії в окремій галузі права;

- 2) забезпечення найбільш доцільного процесу реалізації права, адже кодифікація створює найсприятливіші умови для безперешкодного орієнтування у чинному нормативно-правовому матеріалі, забезпечує найкращі можливості для їх використання, виконання, дотримання та застосування. Саме кодифікація здатна створити повноцінний правовий механізм реалізації передбачивши існування організаційних, матеріальних, фінансових, специфічно-правових умов реалізації норм права;

- 3) нормативного закріплення процесу охорони права. І пояснюється це тим, що будь-який кодифікаційний нормативно-правовий акт врегульовує певну сферу суспільних відносин системно, тобто поряд з існуванням регулятивних норм передбачає функціонування охоронних, встановлює основи правоохоронної діяльності, правоохоронної системи у цілому.

Кодифікаційна діяльність повинна розпочинатися із визначення і підготовки актів, які нею охоплюються. А тому послідовна і системна кодифікаційна діяльність передбачає:

- 1) аналіз усіх прийнятих з моменту набуття Україною незалежності актів, що підлягають кодифікації (у відповідності з наявною метою, наприклад, законів або ж інших правових актів певного рівня) та відбір з їхнього числа тих, що мають суспільне значення і юридичну силу;

- 2) внесення до текстів відібраних нормативно-правових актів усіх змін і доповнень, що були внесені до їх змісту після набуття ними чинності;

- 3) віднесення та розподіл усіх відібраних нормативно-правових актів до певних книг, розділів у відповідності з відпрацьованою, відповідно до мети кодифікації, логічною схемою, тобто складання змісту кодифікаційного акту. Передбачення його книг, розділів, підрозділів, статей, їх частин, пунктів, підпунктів тощо;

- 4) аналіз усіх інших нормативно-правових актів щодо яких, у зв'язку з прийняттям

кодифікаційного акту, необхідно внести зміни та доповнення або ж визнати такими, що втратили юридичну силу. Складання окремих списків таких нормативно-правових актів та їх надання до компетентних державних органів;

5) взаємне узгодження актів кодифікації (наприклад, кримінального і кримінального процесуального, цивільного і господарського), їх необхідна редакційна обробка і прийняття тільки спільно «у пакеті»;

6) логічне розміщення діючих кодифікаційних актів за певною системою, яке б давало змогу на законодавчому рівні врегулювати найбільш важливі суспільні відносини.

Хотілося б ще раз наголосити, що від правильного попереднього відбору актів багато у чому залежить рівень всієї роботи по кодифікації нормативно-правових актів. А тому у процесі відбору слід відмежовувати нормативні та ненормативні, постійно діючі і тимчасові акти, акти більшої і меншої юридичної сили.

Акти, що підлягають кодифікації, повинні відбиратися по першоджерелам (офіційним виданням) і реєструватися у спеціальній обліковій відомості, де зазначаються щодо кожного акту прийняте по ньому рішення. До згаданої облікової відомості необхідно включати також зміни і доповнення, що внесені після прийняття нормативно-правового акту. Статті (пункти, підпункти, частини, книги) викладаються в останній редакції. Тексти відмінених статей (пунктів, підпунктів, частин, книг) виключаються із нормативно-правових актів, про що робиться спеціальна помітка.

Перед кодифікацією доцільно проводити предметну хронологічну інвентаризацію всіх без винятку матеріалів, як чинних так і скасованих, як нормативних, так і ненормативних. При цьому для проведення інвентаризації використовуються всі офіційні джерела опублікування нормативно-правових актів. У всякому разі, урахування нормативно-правових матеріалів перед кодифікацією повинно бути максимально вичерпним.

Кодифікацію нормативно-правових актів, має здійснювати спеціально створена робоча група, якій надається право залучати до цієї роботи наукових працівників і відповідних

спеціалістів. Враховуючи зазначене можна цілком впевнено стверджувати, що доцільно відокремити і відпрацювати методику кодифікації законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів. Щодо останніх, то хотілося б наголосити, що відомчі нормативно-правові акти теж підлягають кодифікації. Проте їх кодифікація повинна проводитися окремо від кодифікації законодавчих актів. Цією роботою повинні займатися самі міністерства та інші центральні органи виконавчої влади.

Серед нормативно-правових актів є такі, які встановлюючи ті чи інші правила поведінки, обмежують їх чинність певним періодом: календарним терміном або часом, необхідним для виконання того чи іншого конкретного завдання. Такі акти називаються тимчасовими. Вони, як правило, не підлягають кодифікації, хоча часто носять нормативний характер. Відхід від цього правила необхідний лише у тих випадках, коли приписи тимчасового характеру текстально невіддільні від приписів, чинність яких не обмежена певним часом, або повинні бути збережені для виявлення змісту останніх. Окрім того, по відношенню до тимчасових актів можливі окремі винятки у разі, якщо вони мають особливо важливе значення і прийняті на відносно тривалий термін, а також актів, чинність яких систематично продовжується.

Слід окремо зупинитися на проблемі кодифікації актів, що мають історичне значення, але фактично не застосовуються оскільки положення, що містяться у них вже реалізовані, а деякі втратили своє значення у зв'язку з наступним законодавством. Оскільки мета кодифікації – укладання зібрань чинного законодавства, акти, що фактично не регулюють суспільні відносини, хоча вони і мають історичне значення, не повинні включатись у кодифікаційні акти діючого законодавства.

Результатом кодифікації є кодифікаційні акти. «КОДИФІКАЦІЙНИЙ АКТ – нормативно-правовий акт, що приймається у результаті кодифікації. Є новим за формою і змістом актом, що змінює іноді велику кількість розрізнених правових актів» [7, с. 138].

Найбільш поширеним видом кодифікаційних актів є кодекси. Частина перша

статті 11 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX регламентує, що «Кодекс – це закон, який створений шляхом систематизації норм права, містить загальні засади, на підставі яких комплексно регулює однорідну сферу суспільних відносин, забезпечуючи стабільність правового регулювання» [2]. У юридичній доктрині стверджують, що «Кодекс – це єдиний, зведений, внутрішньо узгоджений закон, прийнятий парламентом або народом на всеукраїнському референдумі, який на основі загальних принципів регулює певну сферу суспільних відносин» [11, с. 266].

Кодекс характеризується наступними ознаками: має високий рівень упорядкування нормативного масиву; приймається представницьким органом держави в порядку встановленої процедури; є результатом правотворчої діяльності; має нормативний характер; регламентує найважливіші сфери суспільних відносин; відрізняється властивим йому предметом (видом суспільних відносин) та методом (способом упорядкування) правового регулювання; може регламентувати відносини як у межах галузі (цивільний кодекс, кримінальний кодекс і т. д.), так і підгалузі законодавства (митний кодекс, податковий кодекс і т. д.); породжує юридичні наслідки і займає провідне місце в ієрархії нормативно-правових актів галузі законодавства; має визначену форму та структуру, що передбачає виклад норм за книгами, частинами (як правило, загальна та особлива), главами та статтями; містить норми, що закріплюють принципи відповідної галузі права та відображають її особливості [7, с. 130–131].

Враховуючи викладене можна цілком впевнено стверджувати, що кодекс – кодифікаційний акт, що забезпечує детальне правове регулювання певної сфери суспільних відносин та має структурний розподіл на книги, частини, розділи, підрозділи, статті, що певною мірою відображають зміст тієї чи іншої галузі законодавства.

Окрім кодексів кодифікаційними актами є основи законодавства, статuti, положення, інструкції тощо. «ОСНОВИ ЗАКОНОДАВСТВА – кодифікаційний акт, яким встановлюються основні загальні положення

і принципи правового регулювання у відповідній сфері суспільних відносин» [12, с. 340–341], наприклад, «Основи законодавства України про охорону здоров'я»: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII [13], «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР [14].

Статут, це кодифікаційний акт, в якому визначається статус певного виду державних організацій і органів, порядок здійснення державно значимої діяльності. «У конституційному праві статут – це нормативно-правовий акт, що регламентує організацію державної влади на рівні територіальної автономії. В адміністративному праві статут – це назва нормативно-правових актів, якими регламентовано, певні питання здійснення державного управління у конкретних сферах, зокрема функціонування Збройних Сил України (військові статuti), встановлені умови і порядок виконання службових обов'язків окремими категоріями працівників та їх відповідальність (статuti про дисципліну), визначені положення щодо державних нагород тощо. У приватному праві статут – це насамперед установчий документ особи юридичної, який містить дані, що характеризують правовий статус відповідної організації» [5, с. 630–631], наприклад, Дисциплінарний статут Збройних Сил України, затверджений Законом України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України» від 24 березня 1999 року № 551-XIV [15].

«ПОЛОЖЕННЯ – 1) Форма підзаконного нормативно-правового акта переважно організаційно-установчого або управлінського характеру. Є зведенням або зібранням правил у певній галузі державного, суспільного і господарського життя або таких, що закріплюють правовий статус державного органу, підприємства, установи, організації» [12, с. 643]. Враховуючи це також стверджують, що «Положення регламентують правовий стан, завдання і компетенцію органу, установи чи групи однорідних органів, установ, організацій. Це – кодифікаційні акти спеціальної дії, які можуть видаватися не тільки законодавчими, а й іншими правотворчими органами, наприклад,

урядом. Правила містять процедурні норми, що визначають порядок організації якого-небудь роду діяльності» [8, с. 414], наприклад, «Положення про проходження громадянами України військової служби за контрактом в Управлінні державної охорони України» затверджено Указом Президента України «Про Положення про проходження громадянами України військової служби за контрактом в Управлінні державної охорони України» від 26 січня 2022 року № 33/2022 [16].

«ІНСТРУКЦІЯ – (лат. instruction – введення, настанова; побудова, спорудження) – 1) юридичний підзаконний акт, що видається з метою роз'яснення і визначення порядку застосування законодавства або іншого нормативно-правового акта» [6, с. 705]. Для прикладу «Інструкція з діловодства в місцевих та апеляційних судах України» затверджена Наказом Державної судової адміністрації України «Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України» від 20 серпня 2019 року № 814 (у редакції наказу Державної судової адміністрації України від 17 жовтня 2023 року № 485) [17].

Кодифікацію і кодифікаційні акти відрізняють деякі особливості. До них відносять:

1. Особливості предмету регулювання вбачаються у тому, що кодифікаційні акти своєю регулюючою дією охоплюють, здебільшого, такі комплекси або ж таку область суспільних відносин, яким притаманні єдині принципи функціонування. Об'ємність предмету регулювання, його системність обумовлюють об'ємність і системність сфери регулювання кодифікаційних актів. Тобто, існує прямий і безпосередній зв'язок між

системою права і кодифікаційним актом. Останні є предметним способом виразу системи права.

2. Особливості методу регулювання за допомогою кодифікаційних актів мають вираз у їх неоднomanітності і діалектичності. Так, поряд, із вичерпним регулюванням охоронних відносин кодифікаційними актами по кримінальному праву, аналогічні акти по цивільному, земельному, шлюбно-сімейному праву є диспозитивними. Вони передбачають регулювання найбільш важливих у цих сферах суспільних відносин.

3. Особливостями змісту кодифікаційних актів є їх логічна довершеність і системність, внутрішній взаємозв'язок і погодженість, наявність узагальнень і дефініцій, деталізація і розвиток одних норм іншими, забезпечення регулятивних норм охоронними, матеріальних процесуальними і т. д. Саме особливості змісту кодифікаційних актів гарантують повноту, інтеграцію, диференціацію, стабільність і упорядкованість їх регулятивної дії.

4. Особливість структури кодифікаційних актів вбачається у чіткому розподілі функціонального призначення різних його книг, частин, розділів у виділенні так званих Книги першої, другої або Загальної та Особливої частини.

Узагальнюючи усе вище викладене, можна прийти до висновку, що функції кодифікації далеко виходять за межі систематизації. Це – загалом головний, притаманний високорозвиненим правовим системам шлях розвитку права, підвищення його рівня, культури і ефективності. За допомогою кодифікації право досягає нових горизонтів власного удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 93. Ст. 364.
3. Кодекс законів про працю України : Закон УРСР від 10 грудня 1971 року № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50. Ст. 375.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 7 грудня 1984 року № 8074-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
5. Юридична енциклопедія : В 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 5 : П–С. 2003. 736 с.
6. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 2: Д–Й. 1999. 744 с.

7. Юридична енциклопедія : В 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2001. Т. 3: К – М. 2001. 792 с.
8. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
9. Про затвердження Положення про атестацію педагогічних працівників : Наказ Міністерства освіти і науки України від 09 вересня 2022 року № 805 (у редакції Наказу Міністерства освіти і науки України від 10 вересня 2024 року № 1277, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 21 грудня 2022 року за № 1649/38985. *Офіційний вісник України*. 2023. 18 січня. № 4. Стор. 485. Ст. 371. Код акта 115878/2023.
10. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень : Наказ Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 року № 512/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 29 вересня 2016 року № 2832/5), зареєстрована в Міністерстві юстиції України 2 квітня 2012 року за № 489/20802. *Офіційний вісник України*. 2012. 17 квітня. № 27. Стор. 23. Ст. 1018. Код акта 61049/ 2012.
11. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
12. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998 Т. 4: Н–П. 2002. 720 с.
13. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
14. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 121.
15. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24 березня 1999 року № 551-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 197.
16. Про Положення про проходження громадянами України військової служби за контрактом в Управлінні державної охорони України : Указ Президента України від 26 січня 2022 року № 33/2022. *Урядовий кур'єр*. 2022. 28 січня. № 17.
17. Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України : Наказ Державної судової адміністрації України від 20 серпня 2019 року № 814 (у редакції наказу Державної судової адміністрації України від 17 жовтня 2023 року № 485). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0814750-19/card6#Public> (дата звернення: 14.05.2025).